

NORDISK ARKITEKTURFORSKNING

Nordic Journal of Architectural Research

1-2016

**THEME ISSUE
LANDSCAPE ARCHITECTURE:
INTELLECTUAL TRADITIONS
IN A NORDIC CONTEXT**

Nordic Journal of Architectural Research

ISSN: 1893-5281

Theme Editor:

Per Hedfors, Division of Landscape Architecture, Department of Urban and Rural Development, Swedish University of Agricultural, Sweden.

Chief Editors:

Claus Bech-Danielsen,

Danish Building Research Institute, Aalborg University, Denmark.

Madeleine Granvik,

Swedish University of Agricultural Sciences, Department of Urban and Rural Development, Unit of Landscape architecture, Sweden.

Anni Vartola,

Architecture Information Centre Finland, Finland.

For more information on the editorial board for the journal and board for the association, see <http://arkitekturforskning.net/na/pages/view/Editors>

Submitted manuscripts

Manuscripts are to be sent to Madeleine Granvik (Madeleine.Granvik@slu.se), Claus Bech-Danielsen (cbd@sbi.aau.dk) and Anni Vartola (anni.vartola@gmail.com) as a text file in Word, using Times New Roman font. Submitted papers should not exceed 8 000 words exclusive abstract, references and figures. The recommended length of contributions is 5 000–8 000 words. Deviations from this must be agreed with the editors in chief. See Author's Guideline for further information.

Subscription

Students/graduate students

Prize: 27.5 Euro

Individuals (teachers, researchers, employees, professionals)

Prize: 38.5 Euro

Institutions (libraries, companies, universities)

Prize: 423 Euro

Membership for the association

5.5 Euro (for individuals who get access to the journal through institutions)

Students and individual subscribers must inform about their e-mail address in order to get access to the journal. After payment, send the e-mail address to Trond Haug, trond.haug@sintef.no

Institutional subscribers must inform about their IP-address/IP-range in order to get access to the journal. After payment, send the IP-address/IP-range to Trond Haug, trond.haug@sintef.no

Payment

Sweden, pay to: postgirokonto 419 03 25-3

Denmark, pay to: Danske Bank 16780995, reg.nr. 3409

Finland, pay to: Danske Bank 800013-70633795, IBAN code FI30 8000 1370 6337 95

Norway, pay to: Den Norske Bank 7877.08.13769

Outside the Nordic countries pay in Euro to SWIFT-address: PGS ISESS Account no: 4190325-3, Postgirot Bank Sweden, SE 105 06 Stockholm

Published by SINTEF Academic Press

P O Box 124 Blindern, NO-0314 Oslo, Norway

CONTENTS

LANDSCAPE ARCHITECTURE: INTELLECTUAL TRADITIONS IN A NORDIC CONTEXT. EDITORS' NOTE	5
PER HEDFORS, MADELEINE GRANVIK, CLAUS BECH-DANIELSEN AND ANNI VARTOLA	
TYPOLOGISERING AV KRITIKKER I HAVEKUNST: SKRIFTLIG FREMSTILT LANDSKAPSARKITEKTUR SOM UTTRYKK FOR EN TANKETRADISJON	9
NINA MARIE ANDERSEN	
PUBLICATIONS USED IN THE EARLY YEARS OF LANDSCAPE ARCHITECTURE: SEVEN NORDIC SCHOLARS' SELECTION	33
PER HEDFORS	
DEN EUROPEISKE LANDSKAPSKONVENSJONEN – EN PASTORALE FOR VÅR EGEN TID?	51
ANNE KATRINE GEELMUYDEN OG MARIUS FISKEVOLD	
ESSAYS	
BIDRAG TIL EN FRAMVOKSENDE TANKETRADISJON – OM MIN VEI TIL ERKJENNELSE	81
OLAV R. SKAGE	
FRA KOMPENDIER TIL BANEVBRYTENDE FORSKNINGSLITTERATUR TEORI OG TANKETRADISJONER INNEN LANDSKAPSARKITEKTUR	93
KARSTEN JØRGENSEN	
GRØNNSTRUKTUR I NORSK TAPNING. IDÉGRUNNLAG OG INSPIRASJONER	109
KINE HALVORSEN THORÉN	
MILJÖETIK, DIDAKTIK OCH MOBILITET I NORDISK LANDSKAPSARKITEKTUR?	131
DAVID KRONLID	
DEBATE	
ARKITEKTFÖRMÅGAN SOM TILLVÄGAGÅNGSSÄTT VID UTFORSKNING – VAD ÄR FORSKNING INOM ARKITEKTPROFESSIONEN?	145
LENNART NORD	

MILJÖETIK, DIDAKTIK OCH MOBILITET I NORDISK LANDSKAPSARKITEKTUR?

DAVID KRONLID

Sammandrag

Till grund för denna reflekterande essä genomfördes en läsning av landskapsarkitekturens tanketraditioner i nordiskt perspektiv utifrån de tre forskningsfälten miljöetik, didaktik och mobilitet. Essän väcker många frågor och syftar till att lyfta fram att landskapsarkitekturens tanketraditioner på flera sätt överlappar dessa forskningsfält. Bland annat diskuteras hur disciplinen landskapsarkitektur relaterar till miljöetikens och miljödidaktikens natursynsforskning, didaktikens läroplansteoretiska forskning och forskning om transformativt lärande. Frånvaron av referenser eller överlappningar med den nya sociologiska mobilitetsforskningen kommenteras och artikeln avslutas med en kommentar om transformativa möjligheter med landskapsarkitektur i ett post-normalt tillstånd.

Nyckelord:
miljöetik, mobilitet, didaktik,
transformativt lärande,
natursyn, post-normal

Inledning

Utifrån symposiet *Urkunder och husgudar* publicerades en antologi (Hedfors och Dahl, 2015) där olika tanketraditioner diskuteras vilka har utvecklats inom disciplinen landskapsarkitektur. Denna studie reflekterar över dessa tanketraditioner med ett humanvetenskapligt perspektiv för att ge exempel på överlappningar med utvecklingen inom andra ämnen. I studien tas exempel från tre områden: miljöetik (i vid mening), mobilitet och didaktik. Denna belysning väcker en mängd intressanta frågeställningar som antyder några kunskapsområden där disciplinen landskapsarkitektur kan söka stöd för en framtida utveckling av ämnet eller i nya tvärdisciplinära konstellationer.

En av symposiets och antologins utgångspunkter var uppfattningen om mono- eller intradisciplinernas avgörande betydelse för alla former av tvärvetenskap. Även denna studie tar denna utgångspunkt för alla de former av tvärvetenskap som florerar inom tvärvetenskaplig teori. Detta gäller även för skilda forskningsdiskurser som av olika anledningar finner att den monodisciplinära identiteten inte passar just dem. Det vill säga, "disciplinen" konstitueras bland annat utåt, för det övriga forskarsamhället och mot samhället i övrigt. Detta sker även inåt, för de som är aktiva inom disciplinen i fråga. De temporära och därmed föränderliga diskursiva gränser som uppkommer är både inkluderande och exkluderande. Dessa gränser formeras på olika sätt och olika starkt för skilda discipliner i olika historiska skeden (tid och rörelse), i relation till olika ekosociala förutsättningar (plats och temporär förankring) och forskningsverksamhetens huvudsakliga syften. Förenklat är det ofta disciplinernas teorier, metoder, tolkningsparadigm och relation till det omgivande samhället som är konstituerande för dessa gränser (Sandström, 2003). Dessutom är gränsdragningarna mellan discipliner ofta av högst pragmatisk karaktär och kan inte fränkopplas forskningspolitiska propåer och ekonomiska förutsättningar.

Denna diskursiva läsning av symposiets innehåll kan i detta sammanhang ses som en blygsam prövning av gränserna för disciplinen landskapsarkitektur utifrån ett specifikt forskningsintresse i etiska frågor som aktualiseras av människans relation till sin omgivning. Detta intresse har fått utlopp i egen forskning i miljöetik bland annat med fokus på naturens värde och hur relationer mellan kultur och natur konstitueras i olika natursyner (Kronlid, 2003; 2005). Vidare har mobilitetens, dvs. rytmen av människors temporära rörelser förankrade i tid och rum, betydelse för bl.a. identifikationsprocesser (Kronlid 2008a; 2008b) och frihet (Kronlid, 2009). Dessutom utgår denna studie från egen forskning sedan 2005 i gränslandet mellan etik och didaktik med fokus på kunskapsteoretiska och etiska frågor i relation till miljödidaktisk forskning (Kronlid och Svennbeck, 2008; Kronlid och Öhman, 2012). Mot denna bakgrund utgår detta arbete från frågan om vilka begreppsliga och teoretiska likheter det kan finnas mellan landskapsarkitektur och miljöetik, mobilitet och

didaktik. Några av dessa likheter diskuteras i denna essä. Studien begränsas till hur landskapsarkitektur förstås genom antologin *Urkunder och husgudar* (Hedfors och Dahl, 2015). De tre andra områdena jämförs med landskapsarkitektur utifrån studierna som nämns ovan.

Studien utgår också utifrån ett post-normalt perspektiv. Detta perspektiv har sin förklaring i att de situationer som miljö- och hållbarhetsforskare ställs inför att förstå och förklara idag kännetecknas av vad som på engelska kallas "wicked" (Rittel and Webber, 1973; Ison, 2010; Ritchey, 2011). Dessa situationer kännetecknas av en komplexitet som tar sig uttryck i kunskapsosäkerhet, värderingskonflikter och intressekonflikter. Detta innebär att – ur ett hållbarhetsperspektiv – medborgare, forskare och planerare ställs inför utmaningar som är omtvistade, föränderliga och svåra att klart definiera. Ett exempel på en komplex situation är klimatförändringarna där definitioner av utmaningarnas karakteristik, orsaker och lösningar ofta varierar mellan olika forskare och planerare, mellan olika platser och mellan olika tidsperspektiv (Kronlid, 2010; Bäckstrand, 2003).

Redan 1993 föreslår Funtowicz och Ravetz att framtidens forskning kommer att kännetecknas av ett "nytt tillstånd" som baseras på "antaganden om oförutsägbarhet, bristande kontroll och en mångfald av legitima perspektiv" (Funtowicz and Ravetz, p. 739, författarens översättning). Detta nya, post-normala, tillstånd kontrasteras mot vad de utifrån Kuhn kallar "normal vetenskap":

In this 'normal' state of science, uncertainties are managed automatically, values are unspoken, and foundational problems unheard of. The post-modern phenomenon can be seen in one sense as a response to the collapse of such 'normality' as the norm for science and culture. As an alternative to post-modernity, we show that a new, enriched awareness of the functions and methods of science is being developed. In this sense, the appropriate science for this epoch is 'post-normal'. This emerging science fosters a new methodology that helps to guide its development. In this, uncertainty is not banished but is managed, and values are not presupposed but are made explicit. The model for scientific argument is not a formalized deduction but an interactive dialogue. (Funtowicz and Ravetz, 1993, p. 739)

Istället för att göra en systematisk komparativ läsning av bidragen i antologin (Hedfors och Dahl, 2015) har studien lett till att identifiera några intressanta frågor som ibland men inte alltid är gemensamma för bidragen. Redan här är det viktigt att påpeka en risk för eventuella trivialiseringar och övertolkningar som har sin förklaring i en bristande kännedom om hur denna disciplin utvecklats i Norden. Några av förutsättningarna för dess utveckling som lyfts fram är den gemensamma språkförståelsen hos ca. 25 miljoner invånare tillika liknande klimat och

växtbetingelser. Det finns många överlappningar mellan intresseområdena miljöetik, mobilitet och didaktik och symposiebidragen och läsningen har inspirerat till många intressanta tankar. Förhoppningsvis kan denna läsning utifrån ett tvärvetenskapligt perspektiv *ante portas* säga något intressant om bidragen som man inte alltid får syn på inifrån och därmed ge ett bidrag till reflektionen över den nordiska landskapsarkitekturens tanketraditioner.

Miljöetisk läsning

Antologin problematiserar på ett intressant sätt kultur-natur relationer och tangerar därmed den *naturesynsdiskussion* som präglat mycket av den miljöetiska forskningen. Inom miljöetiken har naturensynen en central plats som kunskapsområde och analysenhet. Frågorna som behandlas rör bland andra "naturens" karakteristika jämfört med "kulturens". Denna fråga är nära förknippad med frågan om det är rimligt att anta diskursiva, fysiska och processororienterade gränser mellan "natur" och "kultur" och vilken teoretisk eller praktisk betydelse sådana gränser i så fall har? Huruvida och i vilken utsträckning "naturen" är en social konstruktion eller inte? Samt om det är rimligt att anta den ickemänskliga naturens egenvärde eller om den (i dess olika former och uttryck) enbart har eller kan ges instrumentellt värde? (Kronlid, 2003; Kronlid and Öhman, 2013).

Även om hon inte är ensam om detta så lyfter Eivor Bucht (2015) i sitt bidrag i antologin flera tankar som är direkt relevanta för miljöetikens naturensynsforskning. Bucht säger explicit att hon intresserat sig för "naturens förändring genom tiderna" och Bonfadios "tre naturer" verkar ha kommit att vara centrala. I sin kandidatuppsats skriver Berg Oljelund (2012) om Bucht:

första naturen representerar vildmarken, andra naturen kulturlandskapet och den tredje naturen således kvarstår som de urbana hortikulturellt präglade trädgårdarna och parkanläggningarna. Med vildmark menas här natur som är oberörd av människan, vilket kan vara svårt att hitta, även i Sverige. Den andra naturen kopplas till det agrara kulturlandskapet där människans påverkan har skapat nya ekologiska förutsättningar. Slutligen den tredje naturen Bucht presenterar som den urbana naturen, en produkt av den industriella utvecklingen med influenser av föregående naturklasser. Stadslandskapets gröna mellanrum fyller viktiga funktioner på flera sätt; biologiska, sociala, estetiska, ekonomiska och kulturella. (Berg Oljelund, 2012)

Bucht skriver att tesen om tre naturer löser upp dualismen natur-kultur och lyfter i sitt vidare arbete fram hur de tre naturernas fysiska tillstånd och dessa platsers mening socialt konstrueras i relation till varandra. Detta för tankarna till ekofeminismens idéer om att den natur som vi ofta förhåller oss till som ett spatialt och i viss mån tidsmässigt låst

objekt (naturen-i-sig) är genomsyrad av våra tolkningar (social constructionism) och sociala fysiska konstruktioner som broar, vägar, hus, parker, dammar, etc. (social constructivism), vilka båda är relaterade till praktiska verksamheter som till exempel professionen inom landskapsarkitektur tillika forskningen och de sociala värden, samhälleliga syften och resurser som konstituerar denna diskurs (Kronlid, 2003; Warren, 2000; Merchant, 1990).

Det finns anledning att återkomma till tesen om de tre naturerna i reflektionen över miljödidaktik och landskapsarkitektur nedan, men först något om det kontextuella anslaget i de flesta av bidragen. Bidragen berör att kontexten, till exempel historia, politik, lagar, världsbilder och egen (ut)bildning har haft central betydelse för såväl forskning (både teori och empiri) som profession.

Bland annat lyfts Schöns kontextuella rationalitet fram där teorins betydelse, det vill säga *reflektion-före-handling*, för meningsskapande och därmed lärande ses som underordnad *reflektion-i-handling* och retrospektiv *reflektion-på-handling*. Här blir det intressant att lyfta fram hur bidragen berör relationen mellan å ena sidan landskapsarkitektur som profession och å andra sidan som akademiskt ämne. De flesta författare understryker hur deras resa inom fältet har kännetecknats av en dubbel identitet och av en ambivalens inför denna dubbelhet och hur den mottagits av praktiker och andra forskare.

Ett ofruktbart antagonistiskt synsätt på relationen mellan kontextuell och teknisk rationalitet som utesluter det ena för det andra, kan hantteras på åtminstone två sätt. Vi kan försöka *lösa upp* spänningen genom att se landskapsarkitektur som en, i det här avseendet, dubbel praktik som likt till exempel didaktiken och etiken konstitueras av två typer av delpraktiker; landskapsarkitekten/utbildaren/moraliska agenten å ena sidan och landskapsarkitekten/didaktikern/etikforskaren å den andra sidan. Bidragen talar för detta synsätt då flera av dem, från ett första persons perspektiv förkroppsligar den ambivalens som medlemskap i två, ofta oförenliga, praktiker medför.

Men vi kan också försöka *ta fasta på* spänningen så att vi genom ett agonistiskt, snarare än antagonistiskt (Mouffe, 2005; 2008) synsätt ser dessa delpraktiker som uttryck för och bärare av för såväl landskapsarkitekturens profession som forskning. Dessa utvecklar centrala kontingenta och skilda kunskaper om rummets och dess spatiala arrangemangs mening och värde. Bidragen talar även för detta synsätt då flera av dem ger uttryck för att författarna haft nytta av och lärt sig mycket av att i sin yrkesgärning hanterat både professionens och akademins regler, värden och syften på ett för dem meningsfullt sätt. Något som troligtvis bidragit starkt till fältets pluralism (Hedfors, 2015; Hedfors, et al., 2016).

Didaktisk läsning

Den didaktiska läsningen i studien har inspirerat till tre diskussionspunkter som delvis överlappar det som diskuteras ovan. Först en kommentar om att flera av författarna nämner möten med goda eller *lysande pedagoger* under sin utbildning, sedan följer en diskussion om den *politiska kontexten* och till sist relateras tesen om de *tre naturerna* till en nyligen avslutad miljödidaktisk studie av utomhuspedagogiska praktiker.

Flera av bidragen har det gemensamt att de lyfter fram lärare som de mött under sin utbildning och ofta används omdömet “lysande pedagog” eller liknande. Dessa möten verkar i många fall haft avgörande betydelse för författarnas studie- och yrkesval och har därmed kommit att vara en del av den nordiska landskapsarkitekturens framväxt och karakteristik. Kanske kan man här tala om “transformativa relationer” mellan student och lärare. Forskningen visar att transformativa relationer är centrala för allt transformativt lärande där ett eller flera byten av perspektiv, nya identifikationsobjekt, olika typer av reflektion och nya värderingar är centrala komponenter (Preece, 2003; Taylor, 2007). De lovord till pedagoger eller andra förgrundsgestalter som nämns leder tankarna till transformativa relationella kvalitéer som kärlek, tillit, frivilligt deltagande och gemensamma mål (Taylor, 2007).

Vidare leder lovorden tankarna till något som i stort utelämnas i bidragen nämligen de transformativa relationernas metamorfosa eller muterande kvaliteter. Transformativa processer innebär alltid en förändring av perspektiv som i många fall också innebär en identifikationsprocess där nya identifikationsobjekt träder in i våra liv. En sådan process innefattar ofta inslag av förnekande av de praktiska och teoretiska problem som föranleder en potentiell perspektivförskjutning, misströstan över hur man ska hantera dessa problem och ibland sorg över ett förlorat och kanske mindre komplext perspektiv eller beteende (Kronlid and Lotz-Sisitka, 2012; Preece, 2003; O’Sullivan, 2002). Man skulle kunna tänka sig att landskapsarkitekten, som om man får tro bidragen befinner sig i ett tydligt spänningsfält mellan politiska reformer (eller frånvaron därav), forskarsamhället och en profession som direkt relaterar till en nationell och lokal social ingenjörskonst, har erfarit en ibland smärtsam resa. Det skulle därför vara intressant att få veta mer om författarnas egen lärandeprocess utifrån ett transformativt perspektiv som tar fasta på både smärtfria och mer sårande relationella kvalitéer.

Något som är intressant eftersom det har stora likheter med didaktisk forskning är att dessa båda forskningsfält inklusive respektive profession är intimt förknippade med en politisk kontext. Detta påminner oss om att kunskapsrådets gränser konstitueras i relation till tre institutionella faktorer nämligen av *politiska reformer*, *professionen* och det *akademiska ämnet*. Vi ser hur vissa bidrag lyfter fram hur fältet påverkats av politiska reformer men också att ämnet, i kraft av vissa

pådrivande seniora forskare, bedrivit påverkan på politiker. Det politiska framstår i bidragen som att det, på gott och ont, lägger ramar eller drar upp riktlinjer för hur ämnet utvecklats. Detta både genom direkta reformer, men det politiska har även fungerat som förmedlare av särskilda sociala värden.

Det skulle mot bakgrund av den politiska kontextualiseringen av ämnet och dess profession vara intressant att se landskapsarkitekturens ansvarighet till läroplansteoretisk forskning. Denna forskning dateras i Sverige till tidigt 60-tal med Urban Dahllöfs ramfaktorteori som fokuserade hur statliga beslut påverkar undervisningsprocesser, vidareutvecklades av Ulf P. Lundgren som ser läroplanen som styrande och kontrollerande av undervisningens samhällsfostrande funktion (Molin, 2006). Särskilt intressant skulle det vara att tillämpa Englunds (1986) fokus på hur individens relationer till samhälle, natur, teknik och media, som socialisationsinnehåll, bidrar till att skapa och upprätthålla utbildningens gränser och innehåll. Vilka sociala krafter har bidragit till att forma landskapsarkitekturens praktik mer specifikt och vilka epistemologiska, etiska och politiska följemeningar konstitueras i denna socialisationsprocess? (Östman, 1995)

Sådana studier skulle kunna fördjupa vår kunskap om tanketraditionerna inom disciplinen landskapsarkitektur i termer av hur den vuxit fram och konstitueras vidare av rådande epistemologiska normer. I sådana studier är frågor som vad som räknas som giltig kunskap, dominerande uppfattningar om vilket kunskapsinnehåll som bör fokuseras, samt rådande idéer om vilka analys- och planeringsmetoder som bör väljas. En annan intressant aspekt av tanketraditionerna rör i detta sammanhang miljöetiska värden med frågor som vilken moralisk status naturen eller naturerna har, hur natur respektive kultur konstitueras, vilket miljömoraliskt ansvar som åläggs landskapsarkitekturens profession och forskning. Dessutom är frågor som rör politiska värden intressanta i sammanhanget som till exempel vilken funktion landskapsarkitekturens profession och forskning har eller bör ha i relation till demokratiska värden som solidaritet, rättvisa, jämlikhet och frihet.

Till sist en kommentar om tesen om de tre naturerna i relation till en interdisciplinär studie (miljödidaktik, miljöhistoria, miljöetik) som genomfördes vid Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier i Uppsala (2006–2009). En analys av den radikala friluftspedagogikens "värdegrund" ur ett livsåskådningsvetenskapligt perspektiv visar en natursyn där naturen konstitueras som en social konstruktion bestående av fri utenatur, ofri utenatur och icke-natur. Den fria utenaturen kan innehålla inslag av "gamla" kulturminnen och "traditionella" mänskliga ingrepp ("ekte" kultur) utan att kontamineras av mänsklig påverkan. Det vill säga, naturen som autentisk naturplats kvarstår. Den ofria utenaturen kännetecknas av att det vilda kontrolleras, en påverkan som

kännetecknas av inslag av “moderna” mänskliga ingrepp som turism och utomhusrekreation. Här dominerar den autentiska naturen av mänsklig påverkan av ett slag som i sig exkluderar de kvaliteter som kännetecknar dess autenticitet. Icke-naturen kännetecknas av övervägande inslag av icke-traditionella, det vill säga “moderna” inslag av mänskligt ingrepp. I denna natursyn ryms både “innenatur” det vill säga möten med natur i litteratur, dataspel, film, musik, etc. och urban natur såsom vissa urbana utomhusaktiviteter (Kronlid och Hansson, in press). Märk väl att denna analytiska typologi här används deskriptivt och inte normativt. Det vill säga, det finns inget – på analysnivå – nedsättande med “ofri” natur och därmed inte heller något automatiskt positivt med “fri” natur.

Ur ett aktivitetsperspektiv är det intressant att utveckla hur tesen om de tre naturerna delvis överlappar vår analys och att man genom att föra samman dem kan tala om fyra naturer: vildmark, modern natur, urban natur och innenatur eller diskursiv natur. En sådan typologi kunde användas som utgångspunkt för studier av hur olika naturer konstitueras i relation till grundläggande syften med till exempel landskapsarkitekturens profession.

Mobilitetsläsning

I Skages (2015) bidrag i antologin nämns att Gunnar Olsson och hans idé om att “Bare det som icke sies er det verd å lytte til” har starkt påverkat honom. Detta väcker frågan vad det är som inte sägs i bidragen och som man därmed bör lyssna efter? I viss mån är något behandlat i den tidigare diskussionen ovan som *icke sies* om transformativa relationer. Dessutom är mobilitet ett fascinerande område som exempelvis behandlades i det mångvetenskapliga forskningsprojektet *Mobilitetens tekniske rom (MOTEROM)* vid NTNU i Trondheim, Norge.

Som novis inom området kan man anta att mobilitet är en central fråga för utomhusarkitekturen i form av vägar, gång- och cykelvägar och andra anläggningar för transport tillsammans med alla de potentiella rörelsemöjligheter som ett designat uterum erbjuder.

En typ av mobilitetsforskning lyfter fram ett multidimensionellt mobilitetsbegrepp. Cresswell och Priya Uteng (2008) menar att mobilitet inte enbart handlar om “... geographical movement but also the potential for undertaking movements (motility) as it is lived and experienced – movement and motility plus meaning plus power” (2008, p. 2). Här menar författarna att mobilitetsbegreppet inte bara fångar människors tillgång (access) till mobilitetsresurser (vägar, bilar, cyklar, muskler, etc.) utan även deras faktiska möjligheter (alltså frihet) att röra sig och förmåga att avgöra vilka mobila aktiviteter som är möjliga för dem (Kronlid, 2008a). En konsekvens av detta är en sammankoppling av ett platsorienterat perspektiv (ankrande) med ett flödesperspektiv (rörelse) som leder

till en processororienterad analys av mobilitet som ankrande-och-rörelse (Hannam, Sheller and Urry, 2006). Alltså är mobila agents rörelse (moving) oundvikligt beroende och påverkat av deras förankringar (mooring) och vice versa. Därmed kan både rörelse och förankring ses som temporära aktiviteter (Hannam, Sheller and Urry, 2006; Hansson, Kronlid and Östman, in press) snarare än rörelse som aktivitet och förankring som rörlighetens motsats. Mobilitet implicerar därför “also the freedom to stay in one’s preferred location” (de Haas and Rodríguez, 2010, p. 178; se också Sager, 2008).

Mot bakgrund av detta kan man uppfatta att bidragen i antologin i huvudsak fokuserar mobilitetens “ankrande” dimension snarare än både dess ankrande och rörelsedimension. Det skulle vara spännande att ta del av hur både landskapsarkitekturforskning och praktik tar ett grepp om relationen mellan platsers ankrande och rörelsedimension. Ett exempel på detta finns i Jacobsson (2009) som studerar upplevelser (experience) av landskap – mer precist Ronneby spa – under vandring. Med vandring avser Jacobsson “rhythmic tempo in which the spa visitors walked when taking the waters and when the brass band was playing”. Detta för tankarna till en lokal och individuell mobilitet av en art som mobilitetsforskningen generellt inte berör men som inte desto mindre innehåller flera komponenter av ett multidimensionellt mobilitetsbegrepp (se nedan). Till exempel, rytmen mellan vila och rörelse, den existentiella mobilitetens kopplingar till social och geografisk mobilitet samt hur platsen konstitueras genom att en syftesorienterad vandring genererar ett “re-thinking” och “re-acting” av platsens historiska innebörd.

Ett annat perspektiv inom mobilitetsforskning intresserar sig för relationen mellan social, geografisk och existentiell mobilitet (Kronlid, 2008b). En central bok är Tim Ingolds *The perception of the environment: Essays in livelihood, dwelling and skill* (2000) där Ingold diskuterar övertygande och välskrivet om hur vår sociala, geografiska och existentiella mobilitet samverkar i meningsskapandeprocesser och därmed återkommande konstituerar våra identiteter. I en diskussion om hur människors rörelser genom landskapet bidrar till landskapets mening och form skriver Ingold med referens till forskning om så kallade naturbefolkningar (indigenous people):

With reference to the neighbouring Walbiri people, ‘the life of a person is the sum of his tracks, the total inscription of his movements, something that can be traced along the ground’ ... And for the Pintupi ... ‘for each individual, the landscape becomes a history of significant social events ... previous events become attached to places and are recited as one moves across the country’. (Myers citerad i Ingold 2000, p. 53)

Ett fält av intressanta frågor öppnar sig i skärningspunkten mellan landskapsarkitektur och etik. Detta sker när t.ex. mobilitet handlar om

rörelsens relation till förankrande snarare än enbart rörelse, eller när vi uppmärksammar ett multidimensionellt mobilitetsbegrepp och när våra resvägar och dem vi möter längs vägen blir en del av våra identifikationsprocesser. Vilka existentiella färdvägar och möten möjliggör landskapsarkitekturen? På vilka sätt påverkas människors sociala liv av gatornas dragning genom staden? Hur kan forskningen genom att förstå hur människors förmågor att vara socialt, geografiskt och existentiellt mobila påverkar varandra, bidra till en ökad förståelse av social hållbarhet?

Andra frågor kan vara hur en stadsbo kan väva sin livshistoria i relation till sin stadsbygd och hur landskapsarkitekturen som profession och forskning kan relateras till en faktisk, det vill säga realiserbar, mobilitet bortom enbart tillgång till fysiska anläggningar för transportcykelstigar och farleder? Vidare väcks frågan om hur landskapsarkitektur som social institution kan fungera som en faktor som möjliggör för människor att konvertera mobilitetsresurser till faktiska friheter som förhindrar att "the existential situation loses its gravity, its sense of the real and authority, as well as its very ethical ground" (Pallasmaa, 2009, p. 148).

Vidare kan vi tänka oss frågor som måhända kan upplevas som stora och svävande men som inte desto mindre äger sin relevans ur ett etiskt perspektiv på mobilitet och hållbar samhällsutveckling: Går det att designa en hållbar stad eller bör den istället växa fram långsamt som en motkraft till modernitetens fäbless för materiell och immateriell acceleration och rörelse? (Pallasmaa, 2009) Finns det organisk landskapsarkitektur där staden och landsbygden växer fram utifrån landskapsarkitektens uppmärksamma engagemang i landskapet, en aktivitet med en inneboende intentionalitet? (Ingold, 2000, p. 354)

Slutord

Det är både inspirerande och förskräckande att som novis kommentera ett forskningsfält utifrån några korta personligt hållna texter och med stor säkerhet tar denna reflekterande studie upp sådant som är skåpmat. Förhoppningsvis kan några av kommentarerna bidra till en tvärvetenskaplig reflektion över landskapsarkitekturens kopplingar till, till synes fjärran discipliner som miljödidaktik och miljöetik. Det finns en hel del som utelämnats. Bland annat skulle det vara intressant att vidareutveckla kopplingen till den politiska kontexten i relation till de sociala värderingar eller värden som några av bidragen nämner. Här skulle didaktiken kunna bidra med sin läroplansteoretiska forskning för att analysera hur och vilka handlingar som blir irrationella eller oönskade utifrån dessa värden. Och miljöetiken, kanske särskilt den så kallade radikala miljöetiken (djupekologi, socialekologi, ekofeminism med flera) med sin kombinerade analys av människors, djurs och ekosystems välbefinnande, skulle kunna bidra med en analys av innehållet i dessa värden (Kronlid and Öhman, 2012).

Till sist, det är ovedersägligen så att landskapsarkitekturen har en central roll i samhällsutvecklingen. I ett post-normalt tillstånd där till synes svårhanterlig klimatförändring och ekonomiska kriser utmanar såväl lokalt som globalt framstår landskapsarkitekturen som en central institution som har potential att bidra till den individuella och institutionella transformation av värden och föreställningar (det som inom fältet transformative learning kallas "frame of reference"). Detta är måhända nödvändig för ett gemensamt arbete för en hållbarare framtid. Med en agonistisk hållning till dess dubbla identitet kan landskapsarkitekturen bidra med viktiga såväl teoretiska som praktiska verktyg för att hantera vardagliga kunskapsosäkerheter och värderingskonflikter. Ett fält som syftar till att konkret konstruera miljöer konstituerar medborgarnas möjligheter till frihet på ett sätt som inte enbart gäller fysisk och social förflyttning och förankrande. En tvärvetenskaplig forskning om en hållbar samhällsutveckling som också tar i beaktande rummets existentiella dimension kan möjligen bidra till att iscensätta våra reella möjligheter att lära oss om sociala relationer och vår relation till naturens olika dimensioner. Denna essä öppnar för många nya forskningsfält i skärningspunkten mellan de studerade ämnena. Här finns transformativa möjligheter som enbart fantasin sätter gränser för.

- Berg Oljelund, E., 2012. *Från gräsmatta till äng – en studie i urban landskapsvård*. Göteborgs universitet: Institutionen för kulturvård.
- Bucht, E., 2015. Urkunder som satt avtryck: tillgång och efterfrågan under ett halvt sekel med landskapsarkitektur. In: P. Hedfors and C. Dahl, eds. 2015. *Urkunder och husgudar: Pionjärernas litteratur och andra källor till landskapsarkitektur*. Alnarp: Movium. pp. 34–47.
- Bäckstrand, K., 2003. Samspelet mellan vetenskap och politik: Experternas, medborgarnas och beslutsfattarnas roll i miljöpolitiken. In: L.J. Lundgren, ed. 2003. *Vägar till kunskap: några aspekter på humanvetenskaplig och annan miljöforskning*. Höör: Symposion.
- Cresswell, T. and Priya Uteng, T., 2008. *Gendered mobilities*. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Englund, T., 1986/2005. *Curriculum as a political problem*. Göteborg: Daidalos.
- Funtowicz, S. and Ravetz, R., 1993. Science for the post-normal age. *Futures*, September, pp. 739–755.
- Hannam, K., Sheller, M. and Urry, J., 2006. Editorial: Mobilities, immobilities and moorings. *Mobilities*, 1(1), pp. 1–22.
- Hansson, P., Kronlid, D.O. and Östman, L., (in press) Encountering nature on the move: A transactional analysis of Jenny Diski's travelogue Daydreaming and smoking around America with interruptions. In: S. Hartman, ed. *Counter nature/s* (preliminary title). Amsterdam and New York: Rodopi.
- de Haas, H. and Rodríguez, F., 2010. Mobility and human development: introduction. *Journal of Human Development and Capabilities*, 11(2), pp. 177–184. doi:10.1080/19452821003696798.
- Hedfors, P., 2015. Teoribildning i startfasen: förutsättningar för tanke-traditioner inom landskapsarkitektur. In: P. Hedfors and C. Dahl, ed. 2015. *Urkunder och husgudar: Pionjärernas litteratur och andra källor till landskapsarkitektur*. Alnarp: Movium. pp. 12–17.
- Hedfors, P. och Dahl, C., eds., 2015. *Urkunder och husgudar: Pionjärernas litteratur och andra källor till landskapsarkitektur*. Alnarp: Movium.
- Hedfors, P., Granvik, M., Bech-Danielsen, C. och Vartola, A., 2016. Editorial. *The Nordic Journal of Architectural Research*, (28)1, pp. 5–8.
- Ingold, T., 2000. *The perception of the environment: Essays on livelihood, dwelling and skill*. London: Routledge.
- Ison, R., 2010. *Systems practice: How to act in a climate-change world*. London: Springer.
- Jacobsson, A., 2009. *Experiencing landscape while walking: On the interplay between garden design, sensory experience and medical spa philosophy at Ronneby spa*. Acta Universitatis agriculturae Sueciae 2009:67. Alnarp: Swedish University of Agricultural Sciences.
- Kronlid, D.O., 2003. Ecofeminism and environmental ethics. *Uppsala Studies in Social Ethics* 28. Uppsala University.
- Kronlid, D.O., 2005. *Miljöetik i praktiken. Åtta fall ur svensk miljö- och utvecklingshistoria*. Lund: Studentlitteratur.
- Kronlid, D.O., 2008a. What modes of moving do to me: reflections about technogenic processes of identification. In: S. Bergmann, T.A. Hoff and T. Sager, eds. 2008. *Spaces of mobility: Essays on the planning, ethics, engineering and religion of human motion*. London: Equinox.
- Kronlid, D.O., 2008b. Mobility as capability. In: T. Priya Uteng and T. Cresswell, eds. 2008. *Gendered mobilities*. Aldershot: Ashgate.
- Kronlid, D.O., 2009a. Ecologic approaches to mobile machines and environmental ethics. In: S. Bergmann and T. Sager, eds. 2009. *The ethics of mobilities: Rethinking place, exclusion, freedom and environment*. Aldershot: Ashgate.
- Kronlid, D.O., 2010. Mapping a moral landscape of IPCC. In: S. Bergmann and D. Gerten, eds. 2010. *Religion and dangerous environmental change: Transdisciplinary perspectives on the ethics of climate and sustainability*. Berlin: LIT Verlag.
- Kronlid, D.O. and Hansson, P., (in press). Den radikala friluftsrörelsens miljöetiska värdegrund. In: L. Östman, ed. (in press). *Naturmöten och miljömoraliskt meningsskapande* [preliminär titel].
- Kronlid, D.O. and Lotz-Sisitka, H., 2012. Transformative learning and individual adaptation. In: D.O. Kronlid, (in press). *Climate change adaptation and human capabilities*. New York: Palgrave.
- Kronlid, D.O. and Svennbeck, M., 2008. Environmental ethical reflection in Swedish upper secondary schools. In: J. Öhman, ed. 2008.

- Values and democracy in education for sustainable development. Contributions from Swedish research.* Stockholm: Liber.
- Kronlid, D.O. and Öhman, J., 2013. An environmental ethical conceptual framework for research on sustainability and environmental education. *Environmental Education Research*, 19(1), pp. 21–44.
- Merchant, C., 1990. *The death of nature: Women, ecology and the scientific revolution.* San Francisco: Harper.
- Molin, L., 2006. *Rum, frirum och moral: En studie av skolgeografins innehållsval.* Uppsala: Department of social and economic geography, Uppsala University.
- Mouffe, C., 2005. *On the political.* London: Routledge.
- Mouffe, C., 2008. Which world order: Cosmopolitan or multipolar? *Ethical Perspectives*, 15(4), pp. 453–467.
- Pallasmaa, J., 2009. *The thinking hand: Existential and embodied wisdom in architecture.* Chichester, U.K.: Wiley.
- Preece, J., 2003. Education for transformative leadership in Southern Africa. *Journal of Transformative Education* 1(3), pp. 245–263.
- Rittel, H.W.T. and Webber, M.M., 1973. Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4, pp. 155–169.
- Ritchey, T., 2011. *Wicked problems – social messes: Decision support modelling with morphological analysis.* Berlin: Springer.
- Sager, T., 2008. Freedom as mobility: implications of the distinction between actual and potential travelling. In: S. Bergmann, T.A. Hoff and T. Sager, eds. 2008. *Spaces of mobilities: The planning, ethics, engineering and religion of human motion.* London: Equinox.
- Sandström, U., 2003. Tvärvetenskap med förhinder. In: L.J. Lundgren, ed. 2003. *Vägar till kunskap: Några aspekter på humanvetenskaplig och annan miljöforskning.* Stockholm: Symposium.
- Skage, O.R., 2015. Mine stier mot erkjennelse: bidrag til en framvoksende tanketradisjon. In: P. Hedfors and C. Dahl, eds. 2015. *Urkunder och husgudar: Pionjærernas litteratur och andra källor till landskapsarkitektur.* Alnarp: Movium. pp. 22–31.
- O’Sullivan, E., 2002. The project and vision of transformative education: Integral transformative learning. In: E. O’Sullivan, ed. 2002. *Expanding the boundaries of transformative learning: Essays on theory and practice.* New York: Palgrave St. Martin’s.
- Taylor, E.W., 2007. An update of transformative learning theory: a critical review of the empirical research (1999–2005). *International Journal of Lifelong Education*, 26(2), pp. 173–191.
- Warren, K.J., 2000. *Ecofeminist philosophy: A Western perspective on what it is and why it matters.* Lanham: Rowman & Littlefield.
- Östman, L., 1995. *Socialisation och mening: No-utbildning som politiskt och miljömoraliskt problem.* Uppsala: Uppsala Studies in Education.

Biographical information

David Kronlid
Universitetslektor
Uppsala universitet
Institutionen för pedagogik, didaktik och
utbildningsstudier
Address:
von Kraemers allé 1 A, 752 37 Uppsala
Phone: +46 (0) 18-471 2445
E-mail: David.Kronlid@edu.uu.se

Docent i etik och lektor i didaktik med intresse för miljöetisk forskning, mobilitet, klimaträttvisa och utbildning och hållbar utveckling. Universitetslektor vid Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier vid Uppsala universitet. Koordinator vid SWEDES – Internationellt center för lärande för hållbar utveckling, Uppsala universitet.